

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 6 februari 1940 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om upphävande av lagen om tjänsteplikt med mera.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft två inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 55 av herr *Nordström* i Kramfors *m. fl.* och nr 83 av herrar *Olsson* i Stockholm och *Flyg*.

I motionen II: 55 har hemställts, att riksdagen måtte besluta upphäva den vid 1939 års urtima riksdag antagna lagen om tjänsteplikt.

I motionen II: 83 har yrkats, att riksdagen måtte besluta upphäva lagen om tjänsteplikt m. m.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för berörda yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Genom proposition, nr 87, framlade Kungl. Maj:t för 1939/40 års urtima riksdag förslag till lag om tjänsteplikt för medicinalpersonal. Andra särskilda utskottet, till vilket propositionen hänvisades, fann icke anledning till erinran mot förslaget (utlåtande nr 31), och riksdagen biföll propositionen. I lagförslagets 3 § stadgades, att Konungen äger föreskriva en i lagrummet närmare angiven tjänsteplikt för medicinalpersonal, som icke fullgör militärtjänst. Jämlikt 1 § skulle bestämmelserna i 3 § äga tillämpning allenast när Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara, vari riket befunne sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden därom förordnat. Under tid, då riksdagen är samlad, skulle Kungl. Maj:t endast med riksdagens samtycke äga meddela sådant förordnande. Sedan Kungl. Maj:t genom proposition, nr 91, till samma riksdag föreslagit riksdagen att giva sitt samtycke till utfärdande av förordnande, att vad i berörda 3 § stadgades skulle äga tillämpning, gav riksdagen på hemställan av andra särskilda utskottet (utlåtande nr 33), under förutsättning att nämnda lag av Kungl. Maj:t utfärdades, det begärda samtycket. Lag i ämnet utfärdades den 8 december 1939 (Sv. förf.-saml. nr 832) och skulle gälla till och med den 30 juni 1940. Genom kungörelse den 13 december 1939 meddelade Kungl. Maj:t sådant förordnande som nyss sagts (Sv. förf.-saml. nr 903).

Genom proposition, nr 92, till 1939/40 års urtima riksdag framlade Kungl. Maj:t vidare förslag till *dels* en allmän lag om tjänsteplikt, *dels* ock lag om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister. Andra särskilda utskottet, till vars behandling propositionen hänsköts, hemställde i sitt utlåtande nr 34, att riksdagen, med förklarande

att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de av Kungl. Maj:t framlagda lagförslagen, måtte för sin del antaga vissa av utskottet framlagda förslag. Riksdagen godkände utskottets utlåtande. Lagar i berörda ämnen utfärdades den 30 december 1939 (Sv. förf.-saml. nr 934 och 935). Enligt 1 § i lagen om tjänsteplikt äger Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, när riksdagen ej är samlad, förordna, att 2—7 kap. i lagen eller ett eller flera av dem skola äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas, med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse. Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som nyss är sagt, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela sådant förordnande. Förordnande av detta slag har hittills ej utfärdats, ej heller har Kungl. Maj:t begärt innevarande riksdags samtycke till meddelande av förordnande.

Lagen om tjänsteplikt för medicinalpersonal har icke upphävts genom den allmänna lagen om tjänsteplikt. Kungl. Maj:t har emellertid genom övergångsbestämmelserna till sistnämnda lag erhållit befogenhet förordna, att den förra lagen skall upphöra att gälla å dag före den 1 juli 1940.

Vid remiss till lagrådet av de förslag, som sedermera efter överarbetning förelades 1939/40 års urtima riksdag genom propositionen nr 92, lämnade föredragande departementschefen, statsrådet Forslund, en redogörelse för förslagets huvudgrunder och sina synpunkter på dem, vilken finnes intagen i propositionen å sid. 53—60 samt i andra särskilda utskottets utlåtande å sid. 3—10. Det huvudsakliga innehållet i remissyttrandena beträffande principerna för förslagen återgives å sid. 48—53 i propositionen. Utskottets yttrande härutinnan återfinnes å sid. 10—11 i dess utlåtande. En redogörelse för detaljbestämmelserna i departementsförslaget i anslutning till de av sakkunniga rörande arbetsmarknadens försvarsberedskap avgivna preliminärförslag och slutförslag jämte de över preliminärförslagets detaljer avgivna yttrandena har lämnats å sid. 60—149 i propositionen. För utskottets synpunkter på de särskilda bestämmelserna i förslaget till lag om tjänsteplikt har redogjorts å sid. 11—15 i dess utlåtande. Andra lagutskottet anhåller att få hänvisa till dessa redogörelser och uttalanden.

I den proposition till 1939/40 års urtima riksdag, genom vilken förslag till lag om tjänsteplikt framlades, uttalade föredragande departementschefen bland annat, att med förslaget avsåges endast att — sedan det otvetydigt konstaterats eller eljest vore uppenbart, att de självverkande krafterna på arbetsmarknaden jämte de frivilliga hjälpaktionerna icke vore tillfyllest, varför statsingripande måste ske — anvisa vägarna för detta statsingripande. I anslutning härtill framhöll andra särskilda utskottet i sitt av riksdagen godkända ut-

Utskottet.

låtande i ämnet, att det i varje läge borde noggrant prövas, huruvida icke det åsyftade målet helt eller delvis kunde nås på annat sätt än genom tillgripande av tjänsteplikt. Särskilda garantier för att lagen om tjänsteplikt icke i oträngt mål skall komma till användning innefattas även i dess 1 §.

Vid utformningen av de materiella bestämmelserna i lagen om tjänsteplikt har önskemålet, att ett eventuellt statsingripande på förevarande område bör inskränkas till de i varje läge oundgängliga åtgärderna, vunnit beaktande. Lagen innefattar sålunda ett system av olika möjligheter till ingripanden av större eller mindre räckvidd och av olika innebörd för den enskilde. Den längst gående åtgärden är förordnande om allmän tjänsteplikt, vilken principiellt åligger envar från och med det kalenderår, varunder han fyller sexton år, till och med det kalenderår, varunder han fyller sjuttio år. I enlighet med nysnämnda, lagen genomgående grundsats kan Kungl. Maj:ts förordnande om sådan tjänsteplikt dock begränsas till vissa grupper av personer, bestämda med avseende å ålder, kön, försörjningsskyldighet, bostadsort, yrkeskunnighet eller annan omständighet.

Vid den prövning, förslaget till lag om tjänsteplikt undergått vid 1939/40 års urtima riksdag, har i stort sett rätt enighet om att det under nuvarande utrikespolitiska läge är nödvändigt att äga tillgång till lagbestämmelser, genom vilka myndigheterna erhålla möjlighet att i fall av behov leda arbetskraften i önskad riktning. Då gällande stadganden i ämnet nyligen varit föremål för ingående behandling från riksdagens sida, varvid riksdagen haft tillfälle att taga ståndpunkt till de nu av motionärerna anförda synpunkterna, samt där till kommer, att erfarenheter av lagens tillämpning icke föreligga, finner utskottet ej skäl att tillstyrka de i motionerna framställda yrkandena.

Utskottet får därför hemställa,

A. att motionen II: 55 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

B. att motionen II: 83 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 februari 1940.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Tamm, Hagman, John Gustavson*, Sten, Näs-lund, Ekströmer** och *Nils Elowsson*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage, Olovson* i Västerås, *Molan-der**, *Sandström, Hermansson* i Norrköping och *Gardell** samt fröken *Ebon Andersson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.